

РОЛЬ КАРАКАЛПАКСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ИСКУССТВА БАХШИ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ

Sarsenbayev Qudiyar Batirbay uli

Nókis Mámleketlik Pedagogika Institutı Pedagogika fakulteti

Muzikalıq tálim kafedrası 2-kurs studentı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10440765>

Annotatsiya. Mazkur maqolada musiqa asarning materiallari asosida musiqa asarni tahlillash mazmuni takomillashtirish masalalari yoritilgan.

Tayanch sózlar: Tálim tarbiya jarayoni, zamonaviy pedagogik, musiqiy asarni tahlillash va uqitish.

THE ROLE OF THE KARAKALPAK NATIONAL ART OF BAKHSI IN THE EDUCATION OF YOUTH

Abstract. The article discusses the issues of improving the content of the analysis of a musical work based on the materials of a musical work.

Key words: educational process, analysis of modern pedagogical, musical work and teaching.

РОЛЬ КАРАКАЛПАКСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ИСКУССТВА БАХШИ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы совершенствования содержания анализа музыкального произведения на основе материалов музыкального произведения.

Ключевые слова: Учебный процесс, анализ современной педагогической, музыкальной работы и преподавания.

Házirgi waqıtta sabaqtı ótiwde oqıwshınıń temanı ózlestiriwi ushın kerek bolǵan zamanagóy pedagogikalıq texnologiyanıń ornı áhmiyetli. Tálim metodların tańlawda hár bir sabaqtıń didaktik wazıypasınan kelip shıǵıw maqsetke muwapıq boladı. Búgingi kún talabalarınan kelip shıqqan halda pedagogik maǵlumatı bar bolǵan oqıtıwshılardı metodiýkalıq tájriybesin asırıw, qollap quwatlawdan ibarat.

Úzliksiz tálim diziminde barlıq basqıshlarda jumıs kórsetken pedagoglardı kasıblık tájriybesin asırıw, olarda nátiyjeli pedagogikalıq texnologiyalar, engiziw bolıp tabıladı. Kórkem-óner hám mádeniyatpan dástúrlerinen kelip shıǵıp óz kasıplık pedagogik tájriybesin mazmunın anıq biliwi kerek.

Hár bir tájriybeli tańlawshı jańa shıǵarmalardan repertuar toplaw tiykarında orınlarda jumıs barısında shákirtlerine beriwi, óz ústinde islewdiń jańa usıllarınan payda etiw menen birge, óz dúnya qarasın hám zaman talaplarınan kelip shıǵıp keńeytiriwi, ayrım zárúr pánler – modullardı ózlestiriwi zárúr.

Zamanagóy pedagog-muzıkant keń dúnya qarasqa, yaǵniy insaniyat mádeniyatı tariyxı, rawajlanıw basqıshları tuwrısında, adebiyat hám kórkem-óner tarawında pikir júritiw menen birge, pedagogika máselelerin keń hám tereń ańlawı kerek. Aytıw kerek, kadrlardı puxta etip tayarlamastan, olardıń qádrine jetpesten, olarǵa isenbesten hám qollap-quwatlamastan, birde-bir tarawda ahwaldı heshqanday tárizde ózgeritip bolmaydı.

ushın zárúr sharayıtlar jaratıw baslanǵısh muzıka tálimi bilimlendiriw sistemasın tıp - tiykarınan jetilistiriw ulıwma bilim beriw mekteplerinde áhmiyetli wazıypa bolıp esaplanadı.

Milliy saz asbapların mektep oqıwshılarına úyretiwdiń áhmiyeti sonnan ibarat olarda milliy saz áspabların shertiw sheberligi qalıpleseıdi hám rawajlanadı, oqıwshılarda hár tárepleme qızıǵıwshılıqtı hám belsendilikti, sabaqtan tısqarı waqıtında oqıwshılardıń bos waqtınıń mazmunlı ótiwi támiyinlenedi. Bunday sıpat kórsetkishine erisiw ushın sabaq nátiyjeliliginiń asırıwda “Muzka” pání oqıtıwshısınań úlken juwapkershilik hár tárepleme ilimiy dóreıiwshilik penen izleniwdi talap etiledi. Jáne de milliy áspab úyreniw menen milliy qosıqlar, terme-tolǵaw, dástanlar menen tanısadı. Jıraw, baqsılarımızdıń repertuarındaǵı hár bir qosıqlardıń, dástanlardıń mazmunı aqıl-násiyat hám tárbiyalıq áhmiyetke iye bolǵanlıqtan, oqıwshılardı watanǵa, dosqa, ata-anǵa mehir, sadıqlıq, izzet-húrmetke tárbiyalaydı. Keleshekte jetilisp shıqqan tájiriyebeli qánigelerimiz tárepinen milliy saz ásbaplarımız milliy miyrasımız sıpatında qásterlenip, tereń úyrenilip xalqımız muzıka mádeniyatın ele de rawajlandırıp dúnya júzi xalıqları áspabları qatarında shet el mámleketlerinde de jańlawına isenemiz.

Qaraqalpaq baqsıshılıq kórkem-óneri úlgielerin úzliksiz túrde úyrenip barıw, qosıqlardı atqarıw oqıwshılardıń tek ǵana repertuarın bayıtıp ǵana qoymay, bálkim olardıń milliy qádiriyatlarımızga bolǵan munasábetin turaqlılastradı, dúnyaǵa kóz qarasin keńeytiredi hám estetik tárbiyasınıń rawajlanıwına járdem beredi. Sonıń menen birge, «ustaz -shákirt» munásbetlerin izbe-iz dawam ettiriwge xızmet etedi.

Búgingi kúnde xalqımız arasında húrmetke iye bolǵan baqsılardan Ǵayrat Ótemuratov, Teńel Qalliev, Artıqbay Erejepov, Oralbay Otambetov, Injigul Saburova, Zıyada Sheripova, Gulnora Allambergenovalardıń atqarıwshılıq uqıbı milliy muzıka miyraslarımızǵa miyrasxorlıq ete alatuǵın, ulıwma dunyalıq muzıka baylıǵın ózinde sáwlelendire alatuǵın oqıwshı-jaslardı mádeniyatlı insan dárejesinde kámalǵa keltiriwde, ruwxıy mádeniyatın bayıtıwına xızmet etedi. Genjebay Tilewmuratov tórt baqsıshılıq jolın rawajlandırǵan menen Aqımbet mektebine Arzı jolı jaqın yaǵnıy bul Muwsa baqsı rawajlandırǵan mektep jolı, Ǵarıpniyaz mektebine Qutım mektebi jaqın, bul bolsa Súyew baqsı rawajlandırǵan mektep jolı. Demek Genjebay Tilewmuratovtıń 4 mektep jolın da dóreıiwshilik etken baqsılardıǵa shákirt túsken menen bul jollardı Q.Ayymbetov, hám N.Dawqaraev bólgendeıy Muwsa jolı hám Súyew jolı desek tuwrıǵa keledi. Genjebay Tilewmuratovtıń shákirtleri T.Qurbanov, Ǵ.Ótemuratov hám Teńel Qallievler saz shertiw de de qosıq atqarıwda jetik bolıp esaplanadı.

Olar da ustaz jolına sadıq kóplegen shákirtler tayarlap kelmekte. Genjebay Tilewmuratovtıń shákirtlerinen órbigen yaǵnıy Ǵayrat Ótemuratovtıń súyikli shákirti Oralbay Otambetov ta baqsıshılıq jónelisinde de, sázendeshilik jónelisinde de teńdeıy dóreıiwshilik etip atırǵan baqsılardan bolıp esaplanadı. Ǵayrat Ótemuratov D.Allanazarov penen birgelikte oylasıp Qaraqalpaq xalıq namaların Ala moynaq asbabına notalastırǵan.2004-jılı Arnaprint ACHJ baspaxanası Tashkent qalasında Qaraqalpaq sazları kitabı basılıp shıǵadı. Ǵayrat Ótemuratov tárepinen nota túsirilip jazılǵan Duwtar zawqı naması júda tanımali namalardıń biri.Qaraqalpaq xalqına mas koloritte jazılǵan jánede frigiyladında kamiline keltirilip jazılǵan.SHıǵarmada kirisiw bóliminen baslanadı.Nama ózine tán kirisiw ortanǵı bólim hawij hám juwmaqlawshı bólimlerden turadı.

Qaraqalpaq baqsıları basqa millet baqsıları menen jaqın qarım-qatnasta bolıp bir-birlerinen namalardı úyrenip, repertuar almasıp turǵan. Ásirese ózbek, túrkmen baqsılarınıń atqarǵan qosıqların esitkenimizde tap qaraqalpaq baqsılarınıń qosıqlarına uqsaslılıǵın olardıń qarım-qatnasıǵı arqasında ekenin sonnan bilemiz. Olar hátteki toylarda, qurlarda birgelikte dástanlar, qosıqlar atqarǵan. Áne usı baqsılarımız atqarǵan dástanlar, qosıqlar áwladtan-áwladqa, atadan-balaǵa, ustazdan-shákirtke ótiw jolı menen házirgi kúнге shekem jetip kelgen.

Haqıyqatında da qaraqalpaq milliy qosıq hám sazlarınıń jaslar tárbiyasında tutqan ornı júdá áhmiyetli. Házirgi kúnde oqıwshılar, jaslar ortasında evropa mádeniyatına, evropa qosıqlarına degen qızıǵıwshılıq artıp barmaqta. Egerde hár bir bala milliy saz-ásbap shertiwdi, jáne de milliy qosıqlarımızdı aytıp úyrense, oqıwshı jaslardıń da kewlinde milliylikke degen ayrıqsha sezim oyanar edi. Sebebi milliy saz-ásbap úyreniw barısında xalıq qosıqların, dástanların úyrenedi. Álbette qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń hár biri tárbiyalıq áhmiyetke iye. Bul qosıqlar watanǵa muhabbat, ata-anaǵa, dosqa muhabbat sezimlerin oyatadı, dástanlarımızdaǵı hár bir waqıya, qaharmanlardıń hár bir gápleri úlgi bolarday, tárbiyalıq áhmiyetke iye.

Qaraqalpaq baqsıshılıq kórkem-óneriniń hár bir úlgilerin úyrenip barıw oqıwshı-jaslarda milliy qádiriyatlarǵa bolǵan húrmeti, dúnyaǵa kóz-qarasın ózgerdirip, olardıń estetik tárbiyasınıń rawajlanıwında úlken áhmiyetke iye. Ustazlarımızdan esitiwimizge qaraǵanda burın bir waqıtlar baqsıshılıqqa kewil awdarılmay itibardan sál shette qalınqırıp ketedi. Jáne de biz Q.Ayımбетovtıń “Xalıq danalıǵı” kitabında berilgen shejirege qarasaq onda júdá az sanlı baqsılardıń bar ekenligin kóremiz. Biraq gárezsizligimizdiń sharapatı menen Respublikamızda balalar muzıka mekteplerinde, qanıygelestirilgen muzıka mekteplerinde baqsıshılıq bólimleri ashılıp ol jerde jırawshılıq, baqsıshılıq boyınsha tálim alıp atırǵan jaslardıń sanı artıp, házirgi kúnde ol jerde tálim berip atırǵan ustazlardıń júzden artıq shákirtleri bar desek qátelespeymiz

Jumaqlap aytqanda oqıtıwshı oqıwshı jaslarǵa jańa pedagogikalıq texnologiya usıllarınan paydalansa maqsetke muwapıq boladı. Sebebi olardı qollaǵanımızda oqıwshılarda erkin pikirlew kónlikpesi qalıplese.

Biziń elimizde baqsılar qosıqshı, saz-ásbap atqarıwshı dep táriyplenedi. Haqıyqatında da hám memizge belgili baqsılarımız hám sázende, hám qosıqshı, hám shayıwshılıǵı basım, sózge sheber bolıp esaplanadı. Baqsılarımız násiyatlardı, shayırlar qosıqların, dástanlardı xalıqqa jetkerip, qurlarda tamasha kórsetken.

Baqsılarımız keminde jeti, segiz dástandı yadıman biletuǵın bolǵan. Dástan atqara bilmegen baqsını xalıq baqsı dep tán almaǵan. Qaraqalpaq baqsıları basqa millet baqsıları menen jaqın qarım-qatnasta bolıp bir-birlerinen namalardı úyrenip, repertuar almasıp turǵan.